

Faktory ovlivňující vznik multikulturního diskursu: migrace obyvatelstva

Evropský národní stát byl ideálem přelomu 19. a 20. století. Nesl s sebou asimilační, nikoliv integrační snahy pojmout různorodé kulturní prvky do jedné kulturní a státní identity, pokud možno té, k níž obvykle přináležela většina obyvatelstva nebo její vládnoucí a vzdělanostní elity. První polovina 20. století v Evropě, zvláště v Evropě střední (v Jugoslávii jde dokonce o devadesátá léta 20. století), byla nesena snahou utvořit národní státy, odlišných od států „nového“ světa, imigrantských států v Americe a Austrálii.

V první polovině 20. století se dynamika národní a národnostní politiky na západě Evropy orientovala na udržení národních států (zvláště Francie, Velké Británie, Nizozemí), jež se zde vytvářely od 18. století. Střední části Evropy naopak ještě ovládala zdánlivě již doznívající energie sjednocovacího procesu, jež ve své imperiální podobě vyvrcholila v obou světových válkách. Tato energie ovlivňovala i multietnické monarchistické říše na středovýchodě, jihovýchodě a východě Evropy, jež ve válečných konfliktech, zvláště za první světové války, vyvolala nakonec úspěšná separatistická a secesistická národní hnutí za vytvoření střední a středovýchodní Evropy národních států. Avšak konstrukce hranic nových národních států po první světové válce v etnicky tak promíšené oblasti dřívějších mnohonárodnostních říší Rakouska-Uherska, Ruska a osmanské říše zrodila tzv. etnické menšiny, jež byly po pařížských mírových dohodách přes hláсанou ideu národního sebeurčení nuceny žít na území jinonárodního státu a zůstaly odděleny od státních celků těch národů, k nimž je na základě určitých charakteristik (především jazyka) bylo možno přiřadit a k nimž se mnohdy, ale ne vždy, cítili příslušet. Zvláště nespokojenost národů v první světové válce poražených států pak byla základním problémem meziválečné doby, přičemž menšiny byly instrumentalizovány k prosazení imperialistické politiky (Hitlerovo Německo). Hrůzná válečná nacistická politika v Evropě vyústila v poválečné době v přesvědčení, že řešením je co nejdůslednější naplnění principu národních států ve střední Evropě, a to nikoliv cestou úpravy stávajících hranic, ale vysídlením nebo přesídlením menšinového obyvatelstva.

Zatímco tak byly národnostní a menšinové problémy zdánlivě vyřešeny (v komunistických zemích v rovině ideologie proletářského internacionalismu), rozdělila se Evropa do dvou zneprátelených ideologických bloků studené války a rozešly se také ekonomické trendy v obou částech rozdělené Evropy. Výrazný ekonomický boom, který

poválečná Evropa na Západě i Východě zažívala, se z modernizačního hlediska ubíral v obou oblastech jinou cestou, přestože v obou případech vyvolával velikou poptávku po pracovní síle. Na Východě se posiloval těžký průmysl, který byl dosud nositelem modernizačního růstu a sliboval také rychlý růst v prvních letech, přičemž jako dělníky využíval dřívější zemědělské pracovníky, uvolněné z mechanizovaného a kolektivizovaného zemědělství. Na Západě rovněž docházelo k vnitřním migracím obyvatelstva (především mladých mužů) ze zemědělských a venkovských oblastí do průmyslových měst (na příklad ze zemědělského jihu Itálie na průmyslový sever, ve Španělsku z oblasti Andalusie do Katalánska; trochu odlišný charakter měla (e)migrace z NDR do SRN, motivována jednak ideologicky, ale i ekonomicky). Avšak oproti Východu byl rozsah ekonomického zázraku Západu takový, že vnitřní migrace nestačila (platilo to zvláště v případě Německa a Francie). Proto se koncem padesátých let začalo hodně lidí stěhovat i v rámci Evropy a v podstatě tím byl uzavřen jeden migrační cyklus, během kterého chudé obyvatelstvo evropských zemí hledalo své štěstí za oceánem (mezi lety 1870–1926 se např. z Itálie vystěhovalo do USA a Argentiny na 15 milionů lidí, ve stejném období stejným směrem mířili i Řekové, Poláci, Židé a jiní, zatímco u Švédů, Němců a Irů to platilo spíše pro dřívější generace). V rámci meziválečné Evropy směřovalo do Francie z Polska a Itálie množství horníků a zemědělských dělníků, k nimž se ve třicátých letech přidali uprchlíci před politickými režimy fašismu a nacismu.

Od konce padesátých let 20. století bylo třeba zvláště v SRN zaplnit volná místa na pracovním trhu lidmi z jiných zemí. Bonnská vláda proto uzavírala s jednotlivými evropskými zeměmi dohody o pomoci při zajišťování pracovní síly: s Itálií (1956), s Řeckem a Španělskem (1960), s Tureckem (1961), Marokem (1963), Portugalskem (1964), Tuniskem (1964) a Jugoslávií (1968). Tak se zrodili tzv. „hostující dělníci“, „gastarbeiteři“, kteří byli na základě těchto smluv vybídnuti, aby „dočasně“ pracovali v SRN, se striktně vymezenou podmínkou, že se pak vrátí do svých domovských zemí. Tento trend vyvrcholil v první polovině sedmdesátých let, kdy zde pracovalo na 2,8 milionu cizinců (osmina manuálně pracujících ve stavebnictví, v hutích a automobilovém průmyslu). Byli to především mladí, často málo kvalifikovaní muži z chudých venkovských a horských oblastí, kteří svým výdělkem výrazně pomáhali regionům a zemím, z nichž pocházeli (např. v roce 1973 šlo v Turecku o 90 % příjmů z exportu, podobně jako v případě Řecka, Portugalska a Jugoslávie). Vystěhovalecká vlna kulminovala přibližně v polovině šedesátých let 20. století, kdy ročně odcházelo z Řecka přes 110 tisíc obyvatel. Z osmimilionového Portugalska odešlo v letech 1961–1974 asi 1,5 milionu Portugalců a v zemi zůstalo pouze 3,1 milionu práceschopných. Přitom bylo do značné míry pochopitelné, že se tito „hostující dělníci“ často po mnoha letech práce

v Německu do svých domovských zemí již nevrátili. Obdobně tomu bylo ve Francii, kde zahraniční pracovníci tvořili celých 11 % pracujícího obyvatelstva (převážně služební, kuchařky, chůvy, uklízečky v domácnosti z Portugalska). Např. v SRN žilo v roce 1973 půl milionu Italů a stejné množství Jugoslávců a přes 600 tisíc Turků. Jen o patnáct let dříve přitom statistika Turky vůbec nezaznamenala, Italů bylo v Německu pouze 25 tisíc a Jihoslovanů pouhé čtyři tisíce. Ačkoliv domácí obyvatelstvo pohlíželo na tyto lidi s určitou nedůvěrou, díky oddělenému životu imigrantů na okrajích měst, stejné víře (až na Turky a Srby) a plné zaměstnanosti (nepředstavovali ekonomickou hrozbu) však nedocházelo ke konfliktům. Navenek byli tito lidé jako křesťané lehce kulturně „asimilovatelní“ a navíc bylo formálně zaručeno, že jednoho dne odejdou.

Z počátku, až do konce šedesátých let 20. století, byl v Evropě poměrně nevýznamný imigrační proud z bývalých či ještě existujících kolonií v zámoří. V roce 1969 žilo ve Francii méně Alžírčanů než Španělů nebo Italů (cca 600 tisíc). Již od padesátých let podporovala Británie přistěhovalce z Karibské oblasti (Barbados), aby získala pracovní síly zvláště do městských služeb a dopravy. Počet přistěhovalců rostl po celá padesátá léta každým rokem o 16 tisíc, což bylo sice významné, ale stále poměrně nízké procento. Nezměnil na tom nic ani poměrně malý počet imigrantů z Pákistánu a z Indie. A to ani poté, co britská vláda svolila k přijetí asiatských utečenců z východní Afriky, které vyhnal ugandský diktátor. I tak zdejší „nebělošská“ populace představovala v polovině sedmdesátých let pouhá 3 %. Přesto to vyvolalo v dosud naprosto „bílém“ společenství první rasové nepokoje, takže britská vláda začala přijímat legislativní opatření regulující příliv těchto neevropských přistěhovalců (např. 1962 zákon o imigraci ze zemí Commonwealthu, který každému imigrantovi nařizoval zajistit si zaměstnání; pozdější zákony zaručovaly „nebělochům“ občanství pouze v případě jednoho britského rodiče nebo zamezovaly vstupu rodinných příslušníků těch, kteří již v Británii žili). Souběžně s těmito regulujícími zákony byly přijímány ale i zákony proti rasové diskriminaci, např. při přijímání do práce s vysokými tresty pro ty, kteří se dopustili podněcování rasové nenávisti. V roce 1976 se objevil zákon zakazující veškerou rasovou diskriminaci a zavádějící zvláštní Komisi pro rasovou rovnost. Od té doby již nebylo možné, aby se v nabídce nájmu objevovala následující diskriminační podmínka: „*Černochoy, Iry a psy nebereme.*“

Vše se v Evropě značně změnilo s radikálním zpomalením ekonomického růstu v polovině sedmdesátých let 20. století, kdy jako první ztráceli práci právě imigranti. Začala se objevovat nezaměstnanost, na níž západoevropské obyvatelstvo od třicátých let skoro zapomnělo a jež začala náhle dosahovat až 8 % (oproti dřívějším maximálním 3 %). Německo

v polovině sedmdesátých let zavřelo své náborové kanceláře v severní Africe, Portugalsku, Španělsku a Jugoslávii, propuštěni byli „gastarbeiteři“ a Spolková komise v roce 1977 dala jasně najevo, že „*Německo není přistěhovaleckou zemí*“, nýbrž „*místem pobytu cizinců, kteří se později vracejí domů*“. Spolkový sněm se snažil rovněž posilovat ochotu zahraničních dělníků vracet se do domovských zemí. A mnozí se také vraceli (v roce 1975 se odsud vystěhovalo 290 tisíc tureckých a 330 tisíc jugoslávských dělníků).

Od osmdesátých let se přes restriktivně vedenou imigrační politiku západoevropská města stávají v pravém slova smyslu multikulturními či kosmopolitními. Zvláště v tom vynikal Londýn, v jehož vnitřní části se koncem 20. století staly bělošské děti ve školách menšinou. V těchto městech nadále drželi nejlépe placená místa bělošští Evropané nebo Severoameričané, nižší posty a zvláště všechny špatně placená místa byly obsazeny příslušníky „menšin“ tmavé pleti. Mezi lety 1992 a 2002 dosáhl oficiální čistý přírůstek cizinců v Londýně a jihovýchodní Anglii čísla 700 tisíc (ve skutečnosti byl však jistě větší).

Zatímco po pádu komunistického režimu přežívala ve středovýchodní Evropě stále idea dynamiky národního státu, což vedlo ke krvavému i mírovému rozpadu posledních existujících mnohonárodních federací (Československo, Jugoslávie), západní Evropa se od devadesátých let 20. století musí stále více potýkat s otázkou, zda se evropské státy nestaly státy imigračními. Napomohla tomu globalizace, podpořená vládnoucí neoliberální ideologií, jež otevírala hranice, podporovala rozvoj letecké dopravy, a také technologická revoluce v komunikaci. Vytvořila se tak dosud neznámá situace globální vesnice, v níž může každý každého, ať už jde o jednotlivce, nebo celé populace, pozorovat a posuzovat, naplněn kolektivními pocity naděje, závisti nebo strachu. Francouzský literární teoretik a filozof bulharského původu Tzvetan Todorov popsal tento současný stav nedávno v knize *Strach z barbarů* (2008) s jistým nutným, ale trefným esejistickým zjednodušením: „*Dnes můžeme země světa rozdělit do několika skupin, podle toho, jak reagují na nový stav věcí. [...] I dnes jak vládní rozhodnutí, tak reakce jedinců prostupuje vášeň či převládající společenský postoj. [...] Dobře si uvědomuji, jakým rizikům se vystavujeme, když se dopouštíme schematizování nebo vtiskujeme neměnnou podobu situacím, které jsou nutně proměnlivé. Vždy působí několik vášní současně a žádná z nich neúčinkuje na všechny příslušníky určité populace; samotná jejich totožnost je proměnlivá a nebere na sebe v různých zemích tutéž podobu. [...] Vášeň první skupiny nazvu chtivostí. Jejich obyvatelstvo má často pocit, že při dělení bohatství přišlo z různých důvodů zkrátka. Teď je na řadě ono. Obyvatelé si chtějí užívat globalizace, spotřeby, zábavy, a aby toho dosáhli, nikterak neskrbí prostředky. Tuto cestu už*

před několika desetiletími otevřelo Japonsko, na ní ji následovalo několik zemí jihovýchodní Asie a nedávno také Čína a Indie. Právě se na ní vydávají další země: Brazílie, zítra nepochybně Mexiko, Jižní Afrika. Zdá se, že už několik let se stejnou cestou ubírá Rusko, a svou porážku ve studené válce tak mění ve výhodu: jeho rozvoji ani obohacování už nebrání ideologie, země už nepotřebuje soupeřit o nadvládu nad světem. [/] Druhou skupinou zemí je skupina, kde zásadní úlohu hraje zatrpklost. Tento postoj vyplývá z ponížení, skutečného či pomyslného, které utrpěly ze strany těch nejbohatších a nejmocnějších zemí. V různé míře je rozšířen ve značné části zemí, v nichž převažuje muslimské obyvatelstvo, od Maroka po Pákistán. Už nějakou dobu se vyskytuje i v jiných asijských zemích a v několika zemích Latinské Ameriky. Terčem jejich zatrpklosti jsou bývalé evropské koloniální mocnosti a stále více Spojené státy, jimž se klade za vinu bída jedinců i obecná bezmoc. V Číně a Koreji se setkáváme se silným pocitem zatrpklosti vůči Japonsku. Neovládá samozřejmě mysl všech ani veškeré jejich činnosti, avšak ve společenském životě mu připadá úloha, protože stejně jako ostatní společenské vášně je příznačný pro vlivnou a aktivní menšinu. [/] Třetí skupina zemí se vyznačuje místem, které v ní zaujímá pocit strachu. Jsou to země tvořící Západ, jež před několika staletími ovládaly svět. Strach v nich vyvolávají obě předchozí skupiny, není to však strach stejný. Pokud jde o „země chtivosti“, západní, zejména evropské země se obávají jejich ekonomické síly, schopnosti vyrábět levněji, a tedy zabrat všechny trhy pro sebe, zkrátka bojí se, že jimi budou hospodářsky ovládnuty. Co se „zemí zatrpklosti“ týče, obávají se z nich fyzických útoků, teroristických atentátů, výbuchů násilí, a navíc i odvetných opatření, která by tyto země mohly podniknout v oblasti energetické, protože největší zásoby ropy se nacházejí v nich. [/] Konečně čtvrté země, rozptýlené po několika kontinentech, bychom mohli označit za skupinu vyznačující se nerozhodností. Je to jakási zbytková skupina, jejíž členové se jednoho dne mohou ocitnout ve vleku právě tak chtivosti jako zatrpklosti, zatím však se drží stranou zmíněných vášní. Přírodní zdroje oněch krajů zatím drancují příslušníci ostatních skupin zemí, a to s aktivní pomocí jejich vlastních zkorumpovaných vedoucích představitelů; pustoší je etnické konflikty. Některé vrstvy jejich obyvatelstva, mnohdy nesmírně chudé, se pokoušejí proniknout do „zemí strachu“, zemí bohatších, a snáze si tam vydělávat na živobytí“ (Todorov 2011, s. 12).

Západní země se nyní obávají, aby jejich „kulturu“ nesmetla nejen konkurence jiných států, ale především vlastní neschopnost prosadit své hodnoty před těmi, kteří v naší bohaté části světa chtějí žít. Evropský strach vyvolává otázku, zda tyto imigrantské menšiny nebudou nakonec jakýmsi novými „pátými kolonami“ islámu. A tak se v evropské veřejnosti často až překotně opouští od způsobu řešení této imigrační problematiky, který se prosazoval

v devadesátých letech 20. století. Tehdy se hledala cesta soužití skrze tzv. politiku uznání jiných kulturních identit, jejíž nejdůležitější část tvořily multikulturalistické přístupy. Ty se přitom nezrodily v Evropě, ale v imigrantských zemích za oceánem.

V USA se od počátku 20. století hovořilo o asimilacionistickém přístupu, který vyjadřuje metafora tavícího kotlíku („melting pot“). Ta pochází od britského humoristy, dramatika a původně emigranta z carského Ruska židovského původu Izraela Zangwilla (1864–1926), jenž ji v roce 1908 použil ve stejnojmenné hře k popisu utváření americké společnosti imigrantů z celého (původně myšleno ovšem především evropského) světa. V tomto americkém „kotli“ se rozmanité kulturní identity slévají do svébytné identity svobodného amerického občana.

Traduje se historka, že když hru – v letech 1908–1909 velice populární – uváděli ve Washingtonu, americký prezident Theodore Roosevelt se vyklonil ze svého sedadla a autora za hru veřejně pochválil. Hra pojednává o židovském hudebním skladateli Davidovi, který jako jediný z rodiny přežil pogrom v Kišiněvě a emigroval do USA. Tam zkomponoval velkou symfonii, nesenou utopistickou myšlenkou o světě, v němž by zanikly veškeré etnické rozdíly. Současně se zamiluje do krásné ruské křesťanky Věry. Ukáže se ale, že jejím otcem je důstojník, který byl přímo zodpovědný za provedení onoho kišiněvského pogromu. Hra vrcholí v okamžiku, kdy Věřin otec přijímá svou vinu, symfonie se setkává s úspěchem a David s Věrou si padnou do náručí s příslibem věčné lásky. Amerika je v samém závěru oslavena jako země, která dokáže nenásilně absorbovat všechny etnické a náboženské rozdíly a kolektivní pocity (lásku i nenávist) do jediné americké identity.

Závěr ze hry *Melting Pot* z roku 1908

(Works of Israel Zangwill. The Melting-Pot [online]. © 2007 [cit. 24. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/files/23893/23893-h/23893-h.htm>.)

VĚRA

Naplní – musíš si věřit, věřit v sebe a ve své poslání – sbohem.

DAVID (*Ohromeně.*)

Miluješ mě, a přesto odcházíš?

VĚRA

A co jiného mohu dělat? Má nad tebou viset stín Kišiněva po všechny další roky? Mám tě líbat a nechat na tvých rtech krev, přitisknout se k tobě a být odstrkována všema těma studenýma, mrtvýma rukama?

DAVID (*Vezme ji za ruce.*)

Ano, přitiskni se ke mně jim všem navzdory, přitiskni se ke mně, dokud všechny ty duchy nevyvíjíš, přitiskni se ke mně, dokud naše láska nezvítězí nad smrtí. Líbej mě, polib mě hned teď.

VĚRA (*Vzdoruje, odtahuje se.*)

Netroufám si! Kvůli mně začneš vzpomínat.

DAVID

Díky tobě zapomenu. Polib mě.

(Následuje krátké zaváhání, do kterého zdola zvolna sílí církevní hudba z Fausta.)

VĚRA *(Pomalou.)*

Políbím tě tak, jako se my Rusové líbáme na Velikonoce – tři polibky míru.

(S obřadní vážností ho třikrát políbí na ústa.)

DAVID *(Velmi klidně.)*

Ten masakr se odehrál o Velikonocích – vidíš! Jsem klidný.

VĚRA

Dej Bůh, ať tvůj klid nepomine!

(Stojí tiše ruku v ruce.)

Podívej, jak je západ slunce nádherný po té bouři!

(David se otočí. Západ slunce, který zkrásněl, jakmile se Věra objevila, právě dosáhl svého nejmocnějšího bodu; dole jsou úzké šafránově žluté a zlaté linky, ale horní část oblohy je plná záře hořících plamenů.)

DAVID *(Prorocky uchvácen podívanou.)*

To jsou Boží plameny okolo Jeho tavící pece.

(Pustí její ruku a ukazuje směrem dolů.)

Tam leží, velká Tavící pec – poslouchej! Slyšíš ten řev a to bubláni. Tam se otvírá její chřtán –

(ukazuje k východu)

ten přístav, kam tisíce mamutích lodí připluly ze všech stran světa a složily svůj lidský náklad. Ó, ten rozruch a hemžení! Keltové, Latinové, Slované a Germáni, Řekové a Syřané – černí a žlutí –

VĚRA *(Něžně, tulí se k němu.)*

Židé a Gójové –

DAVID

Ano, Východ a Západ, Sever a Jih, palmy i borovice, Pól i Rovník, půlměsíc i kříž – a velký Alchymista vše přetaví a sloučí ve svém očištném plameni! Tady se všichni spojí a vybudují Republiku Lidí a Království Boží. Ó, Věro, co znamená sláva Říma a Jeruzaléma, kam se

všechny národy a rasy přicházejí klanět a ohlížet do historie, ve srovnání se slávou Ameriky, kam všechny rasy a národy přicházejí pracovat a vzhlížet k budoucnosti!

(Zvedá ruce a žehná zářícímu městu.)

Mír, mír vám všem dosud nezrozeným miliónům, jejichž údělem je zalidnit tento obrovský světadíl – Bože našich dětí, dej jim mír.

(Chvilková slavnostní odmlka. Západ slunce rychle pohasíná a rozlehlé panorama se změní v poklidnější soumrak. Početná třpytící se světla velkoměsta dodávají noci na poetičnosti. Daleko vzadu se jako osamělá signální hvězda nad tmavnoucí vodou mihotá světlo pochodně na Soše Svobody. Zdola je slyšet tlumený zvuk hlasů a nástrojů v písni My Country, 'tis of Thee [Má země, o tobě, tehdejší neoficiální americká hymna – pozn. překl.]. Pomalu padá opona.)

Tato dodnes široce rozšířená metafora o tavícím kotlíku, v němž se vše rozpouští, se ale ukazuje jako velmi nepřesná. Byla proto postupně nahrazována metaforou salátové mísy („salad bowl“). V ní pak jsou jednotlivé kousky ovoce nebo zeleniny přece jen ve své základní struktuře uchovány, přestože jako celek vytvářejí naprosto novou kvalitu. Základní kulturní hodnoty etnik a náboženství Ameriky musejí zůstat zachovány, aby vytvořily to, co jako celek utvoří „salátovou“ podobu americké identity. Avšak tato představa již naznačuje, že něco sice musí salát držet pohromadě a vytvářet základní chuť, nicméně je třeba ponechat prostor rozvoji partikulárních etnických identit. Je to představa, která již ukazuje multikulturním směrem, aniž by však docházelo ke vzniku paralelních společností. Podobná debata na téma nutnosti integrujícího elementu soužití mnoha kulturních identit se rozvinula na přelomu 20. a 21. století v Německu v podobě debaty o „vedoucí kultuře“ („Leitkulturdebatte“).

V USA se nový zájem o uznání plurality kulturních hodnot projevoval především na univerzitách ve snaze proměnit vzdělávací monokulturní kánony, především potlačením jednoznačně euroatlantického kánonu v literatuře a filozofii. V osmdesátých a v první polovině devadesátých let 20. století se kolem této otázky rozhořely na severoamerických univerzitách bouřlivé debaty. Ze strany odpůrců pluralitního zájmu o díla a artefakty jiných kulturních okruhů se ale současně ozývala obava, aby nebyly zrušeny některé kursy, vnímané jako klasické, vystavěné na studiu textů od Platóna, přes Augustina až k Darwinovi. Ty byly chápány jako tradiční výraz kořenů „západní civilizace“. Snaha narušit tento kanón byla

vnímána jako příznak úpadku západní civilizace, jako ztráta ohledu na „západní hodnoty“ a horování pro relativismus a indiferentismus.

Multikulturní politika nachází své uplatnění mnohdy také v neoblíbené a kontroverzní tzv. pozitivní diskriminaci („affirmative action“). Politika pozitivní diskriminace byla americkou vládou zaváděna od šedesátých let 20. století s cílem napravit dosavadní diskriminaci etnických menšin, žen a dalších minoritních, dosud vyloučených skupin (např. zvýhodnění studentů určitého etnika nebo rasy při přijímání do univerzitního studia bez ohledu na skutečné schopnosti v porovnání s uchazeči většinové populace; obdobně na úřadech při přijímání do práce apod.). Výraz „affirmative action“ byl poprvé použit v roce 1961 ve vládním nařízení Johna F. Kennedyho.

Zřejmě nejlépe můžeme sledovat konkrétní výsledky politiky multikulturalismu v jiných zaoceánských zemích, především v Kanadě a Austrálii, jež jsou jednak imigrantské a jednak mají autochtonní obyvatelstvo, které do té doby žilo v očividně nerovnoprávném postavení. Obě země přijaly postupně od sedmdesátých a osmdesátých let 20. století multikulturní přístup jako svou státní rezónu. Kanada dokonce svou politiku multikulturalismu představuje jako svůj specifický přínos světové civilizaci. Není proto divu, že teoretikové, kteří multikulturní diskurs v devadesátých letech 20. století ovlivňovali nejvíce, pocházeli právě z Kanady. Otázka multikulturalismu tedy ani zdaleka nebyla a není předmětem akademických a filozofických disputací. Přesto ani v těchto zemích nedosáhla multikulturní politika univerzálního souhlasu. Především je multikulturalismus kritizován jako cesta vedoucí paradoxně k homogenizaci společnosti. Vede prý totiž člověka menšinové identity k uzavření se do skanzenových ghatt, utvořených podle pevně definované identity. Díky tomu mohla prý kulturní prostor společnosti okupovat kulturní většina. Jednou autoritativně definovaná verze kultury a identity neponechává žádnou skutečnou alternativu mimo komunitu ghetta. Podle kritiků tak člověku nezbývá nic jiného než život v uzavřeném světě umírající oficiální kulturní různosti nebo propadnutí kulturnímu a politickému mainstreamu.